

**TÜRKİYE'DEKİ POLİTİK DEPREM
AKP HÜKÜMETİNİN BİR İNCELEMESİ***Doç. Dr. E. Fuat KEYMAN**Koç Üniversitesi**Uluslararası İlişkiler Bölümü*

Türkiye'de büyük bir ekonomik güvensizlik ortamında gerçekleştirilen ve AKP'nin galip geldiği seçimlerde halkın tercihini ideolojik değil, ekonomik nedenler etkilemiştir. Buna ek olarak, AKP'nin İslami eğilimleri de merkez sağ bir gündem ve ülkenin laiklik anlayışına göre törpülenmiş bulunmaktadır. Ancak, bu tek parti hükümetinin geleceği ve Türkiye'nin AB karşısındaki şansı da hala merak konusudur.

3 Kasım akşamı, seçim sonuçlarının açıklanmasıyla birlikte Türk siyasetinin adeta baştan aşağı sallandığı söylenebilir. 1999 seçimlerinin ardından üç partinin birlikteliğiyle kurulmuş bulunan koalisyon hükümeti başta olmak üzere muhalefetten de iki parti % 10'luk barajı geçemeyerek Meclis dışında kalmışlardır. Türkiye, işsizlik, güvensizlik ve yoksulluk gibi kritik sorunlarıyla birlikte tüm zamanların en büyük ekonomik krizini yaşamaktayken gerçekleşen 3 Kasım seçimleri, hem muhalefet hem de iktidar partilerinin suratına çarpılan bir seçmen tokadı gibidir. Öyle ki, 1999 seçimlerinden galip çıkan DSP neredeyse oylarının tamamını kaybetmiş, kuruluşundan bu yana liderliğini yapmış olan Bülent Ecevit siyasi hayatını sona erdirmek durumunda kalmıştır –ki bu durum kimileri için trajik olduğu kadar aynı zamanda da beklenen bir sonudur. Koalisyonun diğer ortakları olan ANAP ve MHP de seçmen desteğinin neredeyse yarısını kaybetmiş, parti liderleri istifalarını açıklamak zorunda kalmış, muhalefet partilerinden DYP ve FP ise Meclise dahi girememişlerdir. Tüm bu veriler ışığında ele alındığında, 3 Kasım seçimlerinin Türkiye açısından nasıl bir siyasi sarsıntı olduğu daha açık görülebilmektedir. Söz konusu seçimler kelimenin tam anlamıyla 'geri tepmiş' ve Türk halkının ülkedeki yozlaşmış siyaset ortamı ve bu ortamda adları yolsuzluk ve kokuşmuşlukla birlikte anılan demokrasi fakiri politikacı ve partilere 90'lı yılların başından beri duyduğu tepkinin demokratik bir ifadesi halini almıştır.

3 Kasım seçimlerinde % 34.2 oyla (Meclisteki sandalyelerin % 66'sı / 550 sandalyeden 363'ü) AKP iktidar ve % 19.4 oyla (178 sandalye) CHP muhalefet olarak % 10'luk barajı aşmış, Meclise girmeye hak kazanmışlardır. Öyle görünüyor ki sağlam yönetim yapısıyla AKP gelecek 5 sene boyunca ülkenin başında bulunacak ve Meclis bu iki parti tarafından işletilecektir. Gerçekten de son derece sorunlu bir koalisyon hükümetinin ardından, seçimlerin hemen öncesinde kamuoyundaki bu etkisiz, işlevsiz, kabiliyetsiz, demokrasiden yoksun ve toplumdaki kopuk gidişe bir dur demek isteği aşıkardı. AKP her ne kadar Anayasa Mahkemesi tarafından laik Türkiye Cumhuriyeti için tehdit oluşturduğu iddiasıyla kapatılan Refah Partisi'nin ikinci 'yavrusu' olmasına rağmen (diğerinin Fazilet Partisi olduğu düşünüldüğünde) siyasi istikrar ve etkili yönetime özlem duyan Türk halkının büyük çoğunluğunun oylarını alabilmiştir. Bu noktada sorulması gereken soru, AKP'nin seçim öncesinde kendisine yüklenmiş bulunan işsizlik, fakirlik ve ekonomik sorunların aşılmasına dair umutları gerçekleştirilmede etkin, etkili ve demokratik bir iktidar sergilemeyi başarıp başaramayacağıdır. Bu soruya en doğru yanıtı verebilmek için 3 Kasım seçimlerinin gerçekleştiği tarihi bağlam kadar AKP'nin kendisini nasıl tanıtmış olduğunun da tam olarak anlaşılması gerekmektedir. Bu makalede, 3 Kasım seçimlerinin olduğu kadar AKP'nin de bir sosyolojik ve siyasi incelemesini bulacak, aynı zamanda AKP'yi tüm ön yargılardan arınmış bir şekilde incelerken hükümeti bekleyen sorunlar ve çelişkileri de bütün açıklığıyla göreceğiz.

3 Kasım Seçimlerinin Farklılığı

AKP'nin seçim zaferinin tam olarak anlaşılabilmesi için Türk siyaseti açısından bir dönüm noktası olan 3 Kasım seçimlerinin tarihsel boyutunun da iyice anlaşılabilmesi gerekmektedir. 1999 ve 1995 seçimleriyle kıyaslandığında 3 Kasım seçimlerinin iki açıdan farklılık gösterdiğini görmekteyiz: bunlardan ilki bu seçimin ideolojik temelli olan eski seçimlerin aksine ekonomi temelli olmasıdır. Siyasi İslam ve Kürt milliyetçiliği gibi devletimizi doğrudan tehdit eden sorunlar nedeniyle 1995 ve 1999 seçimlerinde seçmen devlet ve siyaset arasındaki dar alanda karar vermek zorunda kalmış, bu seçimlerin sonuçları üzerinde ideolojilerin doğrudan bir etkisi görülmemiştir. Dolayısıyla, geçmiş seçim gündemlerini halkın ihtiyaçları değil, ulusal güvenliğin belirlediği söylenebilir. DSP ve MHP bu şekilde iktidar olmuşlardır.

1995 ve 1999 seçimlerinin aksine 3 Kasım seçimleri daha ziyade ekonomi ve toplum refahı gibi sosyal konularda odaklanmıştır. Tarihinin en ciddi ekonomik kriziyle cebelleşmekte olan bir ülkede ekonomik sıkıntıların, işsizlik, fakirlik gibi sorunların nasıl aşılabacağı refahın nasıl sağlanacağı gibi konuların öncelik kazanması doğaldır. Dolayısıyla seçime hazırlanan partiler hem programlarını, hem de tüm kampanya ve sloganlarını bu gerçeği gözetenek hazırlamışlardır. AKP ve CHP'ye bu seçimlerde verilmiş olan desteğin temelinde de ekonomik sorunlar ve bu sorunlardan kurtulma umutlarının yattığı açıkça ortadadır. 3 Kasım seçimlerinin Meclis dışında kalan partiler içinse ağır bir cezai nitelik taşıdığı söylenebilir. Dolayısıyla, AKP'nin seçim başarısı arkasında yatan gerçekliğin ideolojik değil, ekonomik bir gerçeklik olduğu ve partinin devlet değil toplum merkezli yaklaşımının bundaki payı da asla unutulmamalıdır.

3 Kasım seçimlerini diğer seçimlerden farklı kılan ikinci özellikse seçmen tercihinin etkilemiş olan 'aktörlerin' nitelikleridir. 1995 ve 1999 seçimlerinde, seçimlerde etkili olan aktörler ulusal çerçeve ve Türk siyasetindeki partilerle sınırlıyken 3 Kasım 2003 seçimlerinde bu aktörlerin özellikle AB ve IMF gibi uluslararası nitelikler kazandığı ve sivil toplum örgütlerinin de sürece dahil oldukları görülmektedir. Bu sivil toplum örgütleri, partilerin sadece programlarını hazırlarken faydalandıkları referans noktaları olmakla kalmamış, aynı zamanda etkin ve işlevsel bir hükümete duyulan ihtiyaç konusunda Türkiye'de bir kamuoyunun oluşmasında da etkili olmuşlardır ki seçim sonuçları da bu STÖlerin başarısını doğrulamaktadır. Dolayısıyla, seçimlerin ekonomi temelinde ulusal ve küresel olmak üzere iki farklı boyutu olduğu söylenebilir.

AKP'nin Kimliği ve Seçim Stratejisi

Türk siyasetinde bir sarsıntı yaratmış olan 3 Kasım seçimlerinin kendine has bu özelliklerinin bir arada değerlendirilmesiyle AKP'nin seçim zaferi ve CHP'nin sayısal olmasa da nitel başarısının nedenleri daha rahat anlaşılabilir. Bu açıdan bakıldığında, bana göre AKP'nin tek parti hükümeti olarak başa gelmesine yardımcı olan seçim zaferinin üç aşamalı bir stratejinin eseri olduğu söylenebilir. İşte böyle bir strateji yardımıyla ki AKP hem bir zafer kazanmış, hem de toplumun değişik katmanları ve sınıflarıyla yakın bağlar kurabilmiştir. 3 Kasım seçimlerinin ekonomi temeline dayanan toplum–merkezli bir seçim olacağını çok önceden sezebilmiş bulunan AKP, kendisini öncelikle İslami değil, ekonomik sorunları çözmek misyonunu edinmiş bir merkez sağ parti olarak tanıtmış, böyle yaparken de seçmenlerini, İslami geçmişinin yerine sadece toplumun sorunlarına kendini adamaya hazır merkez sağ bir anlayış geliştirdiğine ikna etmiştir. İkinci olarak, Türk bankacılık sistemindeki yozlaşma ve yolsuzlukları ortadan kaldırmayı hedefleyen bir ekonomik değişim başlatacağı iddiasında olan AKP, öncelikle işsizlik, fakirlik ve sosyo–ekonomik güvencesi bulunmayan toplum kesimlerinin sorunlarına eğileceği garantisi vermek suretiyle, IMF kararlarıyla çelişse dahi, kendi programını CHP'nin Kemal Derviş imzalı ve IMF dayatmalarına harfiyen uymayı taahhüt eden programından da soyutlamayı başarmıştır. Üçüncü olarak, toplumun tüm kesimleriyle organik bağlar kurmayı başarabilmiş bir parti

olarak AKP, ülke sorunlarının ebediyen çözümünde demokrasinin daima tek ve doğru bir yol olacağını da altını çizmiştir. Bu yönüyle demokrasi, AKP söyleminin önemli bir parçası haline gelmiş, bireysel hak ve özgürlükler kadar AB üyeliği de AKP gündemindeki tam destekli yerini almıştır.

Bu üç boyutlu seçim stratejisinin AKP'yi toplumun tüm kesimlerine yakınlılaştırarak seçimi kazandırmasının yanı sıra tekdüze bir İslami parti değil ekonomik sorunların çözümü ve devlet-toplum ilişkilerinin demokratikleştirilmesini amaç edinmiş merkez sağ bir parti olarak gösterdiğinin de altını çizmek isterim. Dolayısıyla, AKP'nin kendisini diğer partilerden şu şekilde ayırdığı görülmektedir:

- a. AKP, vatandaşlar ve dolayısıyla STÖlere, özellikle öncelik vereceği iddiasıyla kendisini geçmiş koalisyon hükümetinin devlet-odaklı partileri olan MHP, DSP ve ANAP'tan ayırmıştır.
- b. T.C.'nin laik ve demokratik niteliğine saygılı ve ılımlı bir İslam anlayışı sergileme vaadiyle AKP kendisini geçmişteki İslamcı FP'den de ayırmıştır.
- c. AKP, son olarak öne sürdüğü ekonomik programla kendisini rakibi CHP'den de farklı kılmayı başarmıştır. AKP, ekonomik sorunları, gelir dağılımında eşitlik ve adalet ilkelerine bağlı daha insani yöntemlerle ve ülke ekonomisini canlandırmak için küçük ve orta ölçekli işletmecileri de gözeterek aşma iddiasındadır.

AKP ve Muhafazakar-Liberal Sentez

AKP bu farklılıkların faydasını görmüş, toplumun büyük bir kesiminin, özellikle de ülke sathında giderek daha yaygınlaşan küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteğini kazanmayı başarmış, aynı zamanda yoksul ve dar imkanlara sahip kesimlerle de ilişkiye geçerek STÖleri devreye sokmuştur. Toplumun desteğini büyük ölçüde arkasında hissederek seçimlere giren AKP, halk tarafından da yeterince ikna edici bulunmuş olacak ki seçimlerde büyük başarı elde etmiş, büyük çoğunlukla iktidara gelmiş ve hükümet olmuştur.

Bana göre AKP'nin ekonomik programı üç ana prensibi olan muhafazakar-liberal bir sentezdir; bu prensipleri şöyle sıralayabiliriz:

- i. **Etkin ve etkili bir devlet prensibi:** Vatandaşlarına karşı demokratik, şeffaf ve güven güvenilir ve aynı zamanda ekonomi konusunda da 'şefkatli' ve gözetilen bir devlet. Bu bağlamda, AKP hali süregelen toplumdaki kopuk, insanların ihtiyaçlarına kulaklarını tıkamış, anti-demokratik ve işlevsiz devlet anlayışına bir son vermeye niyetlidir.
- ii. **Düzenli bir serbest piyasa:** Yolsuzluklardan arındırılmış, ekonomik büyüme ve toplumsal adalet temeline dayalı bir serbest piyasa. AKP taraftar olduğu serbest piyasa ekonomisinin gereken büyüme açısından da zaruretine inanmakta, bunu istikrarlı ve sağlam bir finans sektörünün de temeli olarak değerlendirmektedir.
- iii. **Sosyal adalet:** Zenginlik ve refah hizmetlerinin toplumun tüm sınıfları düşünülerek eşit ve adil dağıtımına dayanan bir sosyal adalet anlayışı. Bu noktada AKP'nin öne sürdüğü ekonomik programın CHP'nin Derviş imzalı programından farkı ortaya çıkmaktadır. AKP'ye göre adaletsiz gelir dağılımı engellenmeden sağlam bir ekonomi inşa etmeye olanak yoktur.

Bu temel prensipler açısından ele alındığında muhafazakar–liberal sentez, genel olarak, serbest piyasanın inançlara dayalı ve yöresel farklılıklara saygılı bir muhafazakar anlayışla düzenlenmesini öngörmektedir. Daha açık bir dille ifade etmek gerekirse, muhafazakar–liberal sentez, devlet–vatandaş ilişkilerinin bireysel değil, demokratik usullerle yürütülmesi ve serbest piyasanın da desteklenmesi gereğine inanan bir üslup, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül'ün sözleriyle: "ılımlı ve demokratik bir İslam toplumu anlayışıdır."

AKP'yi Bekleyen Sınavlar

3 Kasım seçimlerinden galip çıkmış olan muhafazakar–liberal sentez, Türkiye'ye sunduğu güçlü ve istikrarlı bir hükümet şansı da göz önüne alındığında ciddiye alınsa iyi olur. Bu hükümet:

- i. Devlet–vatandaş ilişkilerini karşılıklı ve demokratik bir düzene oturtarak işlevsiz ve etkisiz devlet ile toplum arasında 90lardan bu yana belirmiş olan kopukluğu giderecek,
- ii. İş güvencesi ve sosyal adalet gibi gereklerin yerine getirilmesi, hayat standardının yükseltilmesi ve sürekli bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilebilmesi açısından acil çözüm bekleyen ekonomik sorunları çözüme kavuşturacak ve
- iii. Türkiye'yi AB üyeliğine demokratik, güçlü ve istikrarlı bir devlet olarak hazırlayacaktır.

Ancak AKP'nin tüm bu görevleri başarıyla yerine getirip getiremeyeceği bugün için hala bir soru olarak kafalardaki yerini korumaktadır. Bu süreç içerisinde AKP'nin aşması gereken içte ve dışta bir takım sorunlar olacaktır ve AB ve IMF'yi de bu süreçten ayrı düşünmek asla mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında dört önemli nokta karşımıza çıkar:

- a. Türkiye–AB ilişkileri ve Kıbrıs sorununun çözümü,
- b. Irak savaşı ve bunun ABD ile ilişkilerimize etkisi,
- c. IMF ile ilişkiler,
- d. Devlet ve AKP arasında laiklikle ilgili olarak yaşanabilecek anlaşmazlıklar.

Aslına bakılacak olursa AKP, ilk engelle seçimlerin hemen ardından Türkiye ile görüşmelerin başlatılacağı kesin bir tarih almak için AB ile masaya oturduğu Kopenhag Zirvesi'nde karşılaşmış bulunmaktadır. AKP AB'yi aynı zamanda İslami değil, AB 'vatandaşlığına' taraftar bir merkez–sağ parti olduğuna da ikna etmek durumundaydı. Buna rağmen AKP bu görüşmelerden istediği sonucu alamamış, 2003'teki kesinleşmiş bir tarih yerine kendisine 2004'te –o da bazı koşullara bağlı olmak kaydıyla– bir tarih verilmiştir. Öte taraftan Kopenhag Kriterleri'nin gösterdiği bir şey varsa o da Kıbrıs meselesinin çözümünün Türkiye'nin AB üyeliğinde etkili olacağıdır.

AKP'yi bekleyen diğer bir sınavsa IMF konusundaki tavrıdır. Ekonomisini düzeltme çabaları IMF tarafından finanse edilen ve bu bağlamda IMF programlarını takip eden bir ülke olarak Türkiye IMF ile yaşamaya alışmalıdır. Demek oluyor ki hangi hükümet olursa olsun Türkiye'deki iktidarlar daima IMF taleplerini karşılamak durumunda kalacaklardır. AKP de bu mecburiyetten muaf olmadığı gibi, IMF 'reçeteleriyle' çeliştiği anda AKP kendisini doğrudan IMF ile karşı karşıya bulacaktır. Daha açık bir dille ifade etmek gerekirse, AKP'nin toplumsal sorunlar ve adaletsiz gelir dağılımı gibi konulara öncelikli olarak eğilecek olması IMF ile arasını daha şimdiden açacaktır. Aynı şekilde, küçük ve orta ölçekli işletmelere vaat etmiş olduğu desteği vermesi de AKP'nin IMF programıyla çatışmaya düşeceği bir diğer noktadır. Diğer taraftan,

verdiği sözleri bir kenara bırakıp kendisini IMF programına adanması da AKP'nin arkasındaki toplumsal desteği büyük ölçüde sarsacaktır.

Son olarak türban meselesi olarak gündeme yerleşmiş bulunan laiklik meselesi de AKP ile devlet arasında her an patlamaya hazır bir bomba gibi durmaktadır. AKP türban konusunda bazı uygulamalara göz yumacak olsa da entelektüel kesim bunu siyasi İslam olarak algılayacak, konu kaşınmadığı takdirdeyse partinin İslamcı tabanından sert tepkiler gelecektir. Buna ek olarak AKP'nin Milli Nizam'dan FP'ye kadar uzanan tüm seleflerinin laiklik karşısındaki tavırlarından dolayı Anayasa Mahkemesi'nce kapatıldığına da unutulmaması gerekir; aynı tehdit AKP'nin de başındadır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde AKP'nin tek çoğunluk partisi olarak iktidara gelmiş olması ülkeyi kendi istediği gibi yönetebileceği anlamına –kesinlikle– gelmez. Muhafazakar–liberal AKP sentezinin 3 Kasım seçimlerinden galip çıktığı hepimizin malumu olmasına rağmen bu iktidarın Türkiye'nin sosyo–ekonomik yaralarına ilaç olup olamayacağı henüz deneme aşamasındadır. AKP'nin bu siyasi başarısını yönetim kabiliyeti üzerindeki yansımaları partinin gelecekteki başarısını olduğu kadar Türkiye'nin de yakın gelecekteki siyasasını da etkileyecektir.

www.stradigma.com

aylık strateji ve analiz e–dergisi

STRADIGMA.com bir **FORSNET** e–yayıdır